

Bókmentir
Ummæli

Fjaldur arvur

EIN SØGA UM KRÍGGJ OG FRÍÐ, ÆTTARBOND OG ARVALUTIR. ANNFINNUR Í SKÁLA HEVUR TÝTT VÆLUMTÓKTU ENDURMINNINGARNAR HJÁ EDMUND DE WAAL »HARA VIÐ RAVGULUM EYGUM«

Bergur Djurhuus Hansen

Keramikarinn Edmund de Waal býr í London. Í 1994 arvar hann 264 evarska smáar japanskar prýðislutir frá ommubeiggja sínum. Lutirnir eru figurar úr finum viði ella filabeini, t.d. ein úlvur, ein genta, ein gamal maður við stavi ella ein hara. Á japanskum verða lutirnir nevndir netsukur. Upprunaliga vóru netsukur brúkslutir. Fólk í japansku yvirstættini gingu vanliga í kimono, og tey hövdu tí ongar lummar. Skuldu tey hava okkurt við sær, máttu tey festa tað í bandið, sum tey hövdu um miðjuna. Netsukur vóru upprunaliga slík festi, men tað var ein serlig listagrein at gera netsukur. Netsukur vóru brúkslist av serliga finum slag.

Um aldaskiftið 1900 hövdu fólk í Evropa fingið áhuga fyri japanskari mentan og list, og netsukur vóru vælumtóktar, serliga í Fraklandi. Á fronskum nevndu tey hesa sveimanina fyri japanskum »japonisme«. Netsukur stóðu í glasskápum hjá mongum kønum listasavnarum, og ein av hesum var langabbabeiggi Edmund de Waal, tann kendi Charles Ephrussi, ein av fyrirmyndunum til persónin Charles Swann í skaldsøgurøðini »Á slóðini eftir burturmistu tíðini« (1913-22) eftir franska rithøvundin Marcel Proust.

Charles Ephrussi var virkin í listumhvørvinum í Paris, hann ritstjórnaði tíðarritinum »Gazette des beaux-arts«, var væl við rithøvundar og listafólk, og fleiri av málningum, sum hann keypti, hanga í dag á listasøvnum í Evropa. Men ættarsøgan hjá Edmund de Waal byrjar í jødiska umhvørvinum í Odessa við Svartahavið miðskeiðis í 19. øld.

AT TAKA Í HEIMIN

Edmund de Waal er sum keramikari vanur at arbeiða við hondunum, og fyri hann eru netsukurnar tølendi at sita við, tær geva honum eina góða kenslu av tættleika. Fleiri ferðir ger hann vart við, at vit eiga uppliva lutir kring okkum við hondunum, ikki bara við eygunum. Edmund de Waal vil nerta við lutir, og á slíkan hátt vil hann eisini siga sína søga, t.v.s. hann vil ganga úti á torgum og gøtum, fara inn í bygningar, taka í gamlar lutir o.s.fr.

EIN SLÓÐ Í EVROPA

Netsukurnar verða byrjanin til eina ferð aftur í tíð. Við netsukunum eltir Edmund de Waal eina slóð í evropeiskari søgu, tí

hóast hann frá abbanum hevur fingið hollenskt eftirnavn, hoyrir hann til víðagitnu og ríku, jødisku Ephrussi-ættina, sum undan seinna kríggi átti bankar í øllum Evropa. Glæsiligir bygningar, sum fólk í ættini lótu byggja, standa í evropeiskum stórbýum í dag, og Edmund de Waal ferðast úr einum býi í annan fyri at siga søguna um sína ætt. Vit lesarar fylgja honum úr Odessa til Wien, til Paris, til Berlin, til Tokyo, til London o.s.fr.

Netsukurnar eru tráðurin í søguni, men tær eru við hvørt bara eitt slag av distraktión, tí tær lata upp fyri hugtakandi søgum um eina ríka og máttmikla jødiska ætt, sum bráðliga misti alt, og Edmund de Waal steðgar á við áhugaverdar persónar, hendingar, bygningar, gøtur og listaverk. Endurminningarnar verða til eina persónliga søgu um list, politikk og antisemitismu í Evropa.

»Hara við ravgulum eygum« er tí ikki ein vanlig bók við endurminningum. Bókin er endurminningar, skaldsøga og essay í einum. Undir endurminningunum lúra ræðuligu hendingarnar, sum raktu Ephrussi-ættina – og aðrar jødar – undir seinna kríggi. Men bókin er ikki ein bók um jødatýningina – ikki beinleiðis í hvussu er. »Hara við ravgulum eygum« er fyrst og fremst ein søga um, at tað, sum vit arva frá okkara forfedrum, ikki eru lutir, men øll tann søgan, sum hongur uppi við lutunum. Okkara veruligi arvur er fjaldur.

TÝÐINGIN

Annfinnur í Skála er málkønur, og hann hevur avgjörðar meiningar um føroyskt mál. Tað sæst í týðingini. Enska heitið á bókini er »The Hare With Amber Eyes«, t.v.s. navnorðið »hara« er bundið, men Annfinnur í Skála ger tað óbundið: »Hara við ravgulum eygum«. Mest sannlíkt hevur Annfinnur í Skála valt óbundið navnorð fyri at gera heitið lættari og snøggari, men vit hava nógv søguheiti á føroyskum við bundnum navnorðum, t.d. hjá Jakob Jakobsen: »Trøllið við Sjógv« og »Seyðamaðurin á Sondum« ella í gomlu týðingunum hjá Jákupi Dahl av søgunum eftir Esop, t.d. »Hin øvundsjúki hundurin og oksin«. Tað hevði borið til at latið navnorðið verið bundið.

Eitt eyðkenni í týðingini er, at Annfinnur í Skála vil sleppa undan at brúka óbundin kenniorð, t.v.s. »ein« og »eitt«. Heldur enn at skriva um ein persón, at viðkomandi »búði í einari lítlari íbúð í einum bústaðarbygningi«, skrivar hann, at viðkomandi »búði í lítlari íbúð í bústaðarbygningi«. At tað ikki eru óbundin kenniorð (ella nógv færri enn vanligt) bendir á fornt norrønt mál, og tað kann við hvørt sita væl. Tey, sum minnst orðabókarsendingarnar hjá Jóhan Hendriki Winther Poulsen, kenna orðalagið aftur. Hann segði t.d. »Hvalbingur skrivar« ella »Lurtari á Skála ber upp á mál« og ikki »Ein hvalbingur skrivar« ella »Ein lurtari á Skála ber upp á mál«. Men verða óbundnu kenniorðini slept í ov stóran mun, kann málið gerast merkiliga hátíðarligt, og tað kann ganga út yvir greidleikan og festi í einum setningi. Í týðingini hjá Annfinni í Skála kemur tað fyri við hvørt, t.d. »savnið er umbygdur garður í útryðjubýlingi« ella »ígjøgnum dyr leiddi steinsetingin til linoliumlagda gong«.

Men týðingin er góð. Setningarnir eru sum heild greiðir og sita væl. Edmund de Waal leitar aftur á slóðina, men hann er ikki nostalgiskur og ikki kensluborin, heldur er hann stundum speiskur, fyri tað mesta sakligur og forvitin, og tað hevur eydnast Annfinni í Skála væl at

fáa hetta fram í týðingini. Ein serlig avbjóðing má tað hava verið at týtt partarnar um list, tí nógv av orðunum eru ikki vanlig í føroyskum.

EINSTØK MISTØK

Tíverri tykist forlagið ikki at hava kannað týðingina gjølla, tí fleiri smá mistøk eru í tekstinum, t.d. stendur ovast á bls. 14 Rodin (franskur listamaður), tað skal vera Ruskin (enskur rithøvundur og kritikari). Á bls. 115 stendur, at »Á slóðini eftir burturmistu tíðini« kom út í 12 bindum, tað rætta er 7 bindum. Men tað órógvar ikki lesingina. Søgan hugtekur og krækir lesaran. Annfinnur í Skála hevur við nærlagni týtt eitt stórverk. Tað er somuleiðis frálíkt, at forlagið hevur lagt seg eftir at fáa myndirnar í bókini endurgivnir (tó í so smáar), so lesarin kann sita og fylgja við á kortum ella hyggja at myndum frá Odessa, Wien ella Paris. Hvør einasti bygningur, hattur ella kjóli sigur eina søgu, og Edmund de Waal hevur eyga fyri øllum smálutum.

MISTU ALT

Undir krígunum misti Ephrussi-ættin alla sína ogn. Fleiri í ættini doyðu í týningarlegum, onnur flýddu til USA. Ein tænaugenta í Wien goymdi netsukurnar í einari madrassu, og við teimum í hondini kundi eftirkomarin, Edmund de Waal, siga søguna um ættina.

»Hara við ravgulum eygum« kom út í 2010, og fleiri nevndu tá Edmund de Waal ársins nýggja høvund. Sjálvur visti hann ógvuliga lítið um sína ætt frammanundan, og tað er hugtakandi at lesa, hvussu pápin livnar upp av áhuganum hjá soninum og fer at leita eftir gomlum myndum, brøvum og bókum. Persónliga søgan og almenna søgan verða tengdar saman. Nú bókin er týdd til føroyskt, er hon komin út á 29 málum.

Edmund de Waal:
Hara við ravgulum eygum
– Fjaldur arvur
Upprunaheiti:
The Hare with Amber Eyes
– A Hidden Inheritance
Annfinnur í Skála týddi, 415 bls.
Sprotin 2014